

ВІДГУК

опонента, доктора педагогічних наук,
професора Зданевич Лариси Володимирівни
на дисертаційну роботу **Фрумкіної Арини Леонівни**
«Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого
навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами
англійської мови» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Фрумкіної Арини Леонівни присвячене важливій та актуальній проблемі. Сучасний етап розвитку освіти в Україні та світі характеризується посиленою увагою до інтеграційних процесів у навчанні. Відповідно до положень Концепції «Нова українська школа» та державних стандартів початкової освіти, ключовими завданнями є формування в учнів міжпредметних компетентностей, розвиток творчих здібностей, критичного мислення та комунікативних умінь. Особливої ваги набуває інтегроване навчання, яке дає змогу не лише розширити освітній простір дитини, а й сформувати цілісне сприйняття світу.

Образотворча діяльність (малювання) у поєднанні з вивченням англійської мови є ефективним засобом розвитку креативності, уяви та емоційно-ціннісної сфери молодших школярів. Вона сприяє органічному поєднанню пізнавальної та естетичної сфер, підсилює мотивацію до навчання, створює умови для кращого засвоєння іншомовного матеріалу через діяльність, близьку та цікаву для дітей.

Водночас практика показує, що більшість майбутніх учителів початкових класів недостатньо підготовлені до реалізації інтегрованих уроків такого типу. В освітньому процесі закладів вищої педагогічної освіти інтеграційна підготовка часто залишається фрагментарною, не системною, а методичне забезпечення вимагає оновлення. Саме тому постає потреба у науково-теоретичному обґрунтуванні й методичному забезпеченні підготовки майбутніх педагогів до інтеграції мистецьких і мовних дисциплін.

Отже, дослідження Фрумкіної Арини Леонівни, спрямоване на підготовку майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання образотворчої діяльності засобами англійської мови, є актуальним, відповідає сучасним запитам педагогічної науки і практики та має важливе значення для підвищення якості початкової освіти в Україні.

Актуальним за таких обставин постає подолання суперечностей між: необхідністю природного спілкування іноземною мовою здобувачами початкової освіти і можливістю досягнення таких умінь у немовному середовищі; потребою у результативному навчанні молодших школярів англійської мови і недостатньою готовністю майбутніх учителів до здійснення такої педагогічної діяльності на основі загальноприйнятих педагогічних умов; набутими професійними компетентностями майбутніх учителів початкових класів для інтегрованого навчання учнів образотворчої

діяльності (малювання) та англійської мови як засобу її викладання і вміннями планувати й реалізовувати такий освітній процес.

Викладені аргументи переконують в актуальності, своєчасності та доцільності для наукового пошуку дисертаційного дослідження Фрумкіної Арини Леонівни «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови».

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (довідка про впровадження № 08-41/2 від 2 лютого 2024 р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 1-7/51 від 01 лютого 2024 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 01-15/221 від 05 лютого 2024 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 21/04-а від 19 січня 2024 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 08-41/2 від 02 лютого 2024 р.); Ліцеїв Одеської міської ради № 38, 56, 90, 16, 10, 35, 50, 65, «Ланжеронівський» та «Європейський», Одеської початкової школи № 119, Рибаківського ліцею Коблівської сільської ради, Шевченківського закладу загальної середньої освіти № 2 Кілійської міської ради.

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження Фрумкіної Арини Леонівни, необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів дослідження. У процесі дослідження авторкою *вперше розроблено та науково обґрунтовано* концепцію підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови;

Фрумкіною Ариною Леонівною *визначено сутність поняття* «готовність майбутніх учителів початкових класів до англомовного навчання образотворчої діяльності (малювання) молодших школярів»;

Ариною Леонівною *схарактеризовано педагогічні умови* підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови; *змодельовано процес* реалізації підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови; *визначено* види професійних компетентностей здобувачів початкової освіти (психолого-педагогічна, художньо-образотворча, іншомовно-мовленнєва, методична) та видів компетенцій у їх складі; *представлено процес* підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови на лінгвопонятійному, предметно-мовленнєвому та професійно-діяльнісному етапах; *позиційовано* процес інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) й англійської мови як засобів здобуття

художньо-графічних знань і умінь на лінгвопонятійному, предметно-мовленнєвому та професійно-діяльнісному етапах;

авторкою *позиційовано* процес інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) й англійської мови як засобів здобуття художньо-графічних знань і умінь на контурно-зображувальному, лінійно-зображувальному, об'ємно-зображувальному, предметно-композиційному та сюжетно-зображувальному етапах;

схарактеризовано критерії із відповідними показниками та рівні сформованості професійних компетентностей у майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови;

дослідницею *змодельовано лінгводидактичну модель* інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови, яка передбачає інтеграцію: етапів, цілей, змісту, методів, засобів навчання, контролю знань і умінь;

Фрумкіною Ариною Леонівною *розроблено* модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови та експериментальну методику інтегрованого навчання майбутніх учителів початкових класів;

уточнено зміст інтегрованого навчання образотворчої діяльності (малювання) та іноземної мови молодших школярів; зміст дидактичної та іншомовної компетентностей із підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованої педагогічної діяльності;

подальшого розвитку набули теорія і методика підготовки майбутніх учителів початкових класів до іншомовної професійної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Визначена Фрумкіною Ариною Леонівною *мета дослідження* полягає у науковому обґрунтуванні, розробці та апробації теоретичних концептів, педагогічних умов, експериментальної методики підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого іншомовного навчання учнів образотворчої діяльності (малювання).

Основні концептуальні ідеї дослідження базуються на трьох взаємопов'язаних аспектах підготовки: соціальному, діалектичному, інтегрованому.

Це дало змогу авторці окреслити концепцію дослідження, яка ґрунтується на ідеї, згідно з якою підготовка майбутніх учителів початкових класів до навчання освітнього компонента іноземною мовою створює умови для її природного використання з початку набуття освіти в штучно створеному іншомовному середовищі. Саме така готовність майбутніх учителів до інтегрованої педагогічної діяльності дає змогу задовольнити соціальне замовлення суспільства на забезпечення іншомовної професійної, навчальної та побутової комунікації всіма громадянами України.

Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат дослідження визначено коректно, відповідно до окреслених завдань і вимог до такого виду та рівня робіт.

Обраний дослідницею комплекс методів дослідження дозволяє в повній мірі забезпечити достовірність та надійність наукових результатів роботи. Наукові факти та ідеї, які розкривають концепцію дослідження достатньо обґрунтовані застосуванням *теоретичних*: аналіз і узагальнення філософської, психологічної, педагогічної, методичної літератури; вивчення і аналіз нормативно-інструктивних документів та систематизація й узагальнення наукових здобутків у галузі фахової вищої та початкової освіти; розроблення концептуальних положень дослідження і формування поняттєво-термінологічного апарату; вивчення програмно-методичного забезпечення університетського освітнього процесу для з'ясування стану проблеми та об'єму запрограмованого матеріалу з дисциплін: «Образотворче мистецтво» та «Іноземна мова за професійним спрямуванням»; інтерпретація результатів аналізу сучасних методологічних і методичних концепцій і моделювання експериментального процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів до іншомовного навчання молодших школярів; *емпіричних*: вивчення передового досвіду вчителів-новаторів із навчання молодших школярів різних дисциплін та результатів виховання дітей; педагогічне безпосереднє й опосередковане спостереження за освітнім процесом у ході вивчення освітніх компонентів, що забезпечують формування спеціальних компетентностей зі спеціальності 013 Початкова освіта; бесіди та анкетування здобувачів та вчителів початкових класів для з'ясування їхніх поглядів у вирішенні проблеми, що досліджується; формувальний та масовий експерименти для перевірки ефективності і технологічності розробленої системи підготовки; *статистичних*: кількісний та якісний аналіз експериментальних даних; математично-статистичне оброблення результатів експериментального дослідження для визначення достовірності здобутих результатів (за параметричним t-критерієм Стюдента); унаочнення результатів експерименту у візуально-графічній та ілюстративних формах.

Зміст роботи та аналіз отриманих результатів дають змогу констатувати про досягнення поставленої мети і вирішення завдань дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів дослідження Фрумкіної Арини Леонівни полягає в розробленні експериментальної методики підготовки майбутніх учителів молодших класів до інтегрованого іншомовного навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) на лінгвопонятійному, предметно-мовленнєвому та професійно-діяльнісному етапах і відповідну їм триблочну систему вправ для набуття здобувачами вищої освіти знань і вмінь з образотворчої діяльності (малювання) в англомовному супроводі; інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) й англійської мови як засобів здобуття художньо-графічних знань і вмінь на контурно-зображувальному, лінійно-зображувальному, об'ємно зображувальному, предметно-композиційному та сюжетно зображувальному етапах; навчальних матеріалів для учителів із методики навчання образотворчої діяльності (малювання) учнів початкових класів англійською мовою; збагаченні змісту фахових навчальних предметів: «Методика викладання іноземної мови», «Педагогіка та психологія

початкової освіти», «Новітні освітні та цифрові технології», розробленні нового освітнього компоненту «Методика інтегрованого навчання освітньої та іншомовно-мовленнєвої діяльності».

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Структура роботи є логічною. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, списку використаних джерел (437 найменувань), загальних висновків та додатків обсягом на 243 сторінках, що подаються другим томом дисертації. Повний обсяг першого тому дисертації становить 562 сторінки (із них – 510 сторінок основного тексту).

У вступі авторкою чітко обґрунтовано вибір теми дослідження, його актуальність, доцільність і ступінь розробленості; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, аргументовано концепцію, методологічні та теоретичні засади; розкрито наукову новизну і практичне значення; подано відомості про апробацію та впровадження результатів наукового пошуку; окреслено структуру роботи.

У першому розділі – **«Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови»** – на основі комплексного аналізу наукових джерел, авторкою ґрунтовно проаналізовано зміст та форми інтегрованого навчання різних дисциплін у педагогічній теорії і практиці. Арина Леонівна переконливо доводить, що інтегроване навчання освітніх компонентів й іноземної мови як засобу їх опанування є ефективним для здобуття предметних та іншомовних знань і умінь їх практичного застосування.

Дослідницею чітко обґрунтовано правомірність здійснення підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої (малювання) та іншомовної діяльності;

Саме це, на переконання авторки, забезпечує формування ключових професійних компетентностей (у контексті дослідження – це психолого-педагогічна, художньо-образотворча, іншомовно-мовленнєва, предметно-методична). Арина Леонівна акцентує, що художньо-образотворча компетентність формується засобами англомовного супроводу навчального процесу, тоді як психологічна, педагогічна і методична компетентності розвиваються рідною мовою.

Фрумкіною Ариною Леонівною науково грамотно визначено поняття **«готовність майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої та іншомовної мовленнєвої діяльності»**.

Розкрито лінгводидактичні принципи організації підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованої професійної діяльності та проведено діагностику інтегрованої компетентності здобувачів початкової освіти у розрізі психолого-педагогічної, методичної, художньо-образотворчої та іншомовно-мовленнєвої предметної видів діяльності.

У другому розділі – **«Готовність майбутніх учителів до інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання)»**

засобами англійської мови: критеріальний підхід» викликає схвалення виокремлення й обґрунтування Фрумкіною Ариною Леонівною комплексу педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови.

Ариною Леонівною чітко схарактеризовано сутність психологічної (*диференціально-психологічна, соціально-психологічна, аутопсихологічна*), педагогічної (*дидактична, виховна, організаційна*) та методичної (*теоретична підготовка, історичний аспект, практика навчання*) компетентностей майбутніх учителів початкових класів, що формуються засобами рідної мови.

Дослідницею визначено сутність художньо-образотворчої (*історико-художня, жанрово-образотворча, техніко-графічна*) та іншомовно-мовленнєвої (*мовні, мовленнєві*) компетентностей майбутніх учителів початкових класів задля навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови.

Науково виважено авторкою визначено та описано етапи (*лінгвопонятійний, предметно-мовленнєвий, професійно-діяльнісний*) взаємопов'язаного формування художньо-образотворчої та іншомовно-мовленнєвої компетентностей у майбутніх учителів початкових класів.

У третьому розділі – **«Лінгводидактична модель навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови»** Фрумкіною Ариною Леонівною представлена сутність педагогічного моделювання та проаналізовано різні моделі інтегрованого процесу навчання. Авторка констатує, що всі розглянуті моделі процесів навчання різних освітніх компонентів здобувачів вищої освіти та школярів різних класів дидактично доцільні у своїх структурах. Проте процес навчання в них програмується і здійснюється рідною мовою, що не викликає жодних проблем слухати і розуміти пояснення викладачів та виконувати будь-які навчальні дії.

Тому наступним логічним кроком Арини Леонівни став аналіз моделей інтегрованого процесу навчання освітнім компонентам саме засобами іноземної мови.

Фрумкіна Арина Леонівна послуговуючись способом педагогічного моделювання і базуючись на проаналізованих моделях, враховуючи психологічні та дидактичні особливості процесу навчання молодших школярів, які лише починають вивчення іноземної мови, вдало позиціонує *авторську лінгводидактичну модель* навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови. Специфіка структури моделі полягає в інтеграції всіх етапів процесу навчання основного предметного змісту з етапами опанування англословного супроводу як засобу навчання.

Ариною Леонівною науково виважено визначені та схарактеризовані етапи інтегрованого процесу навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови: *контурно-зображувальний, лінійно-зображувальний, об'ємно-зображувальний, предметно-композиційний і сюжетно-зображувальний*, які обумовлюють відповідні їм етапи іншомовно-

мовленнєвої діяльності: *імітаційно-мовленнєвий, флексивно-мовленнєвий, свідомо-мовленнєвий, творчо-мовленнєвий та художньо-мовленнєвий.*

Також авторкою детально представлено всі ланки лінгводидактичної моделі навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови та форми їх взаємозв'язку: цілі, компоненти змісту, методи, засоби навчання та контроль досягнень.

В роботі докладно розкрито ознаки валідності розробленої моделі, які включають кілька важливих аспектів.

У четвертому розділі – «**Організаційно-методичний інструментарій формування готовності майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови**» Ариною Леонівною позиціоновано *модель* (стор.25) підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови та *експериментальну методiku*, яка реалізується системою вправ з оволодіння майбутніми вчителями початкових класів образотворчою діяльністю засобами англійської мови і системою вправ інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови, яку майбутні вчителі застосовують у роботі зі своїми учнями для формування у дітей знань і вмінь малювання у процесі англomовного навчання.

Стосовно авторської моделі, то вона має незаперечну наукову цінність, і представлена лінгвопонятійним, предметно-мовленнєвим та професійно-діяльнісним етапами, на яких були реалізовані відповідні педагогічні умови.

Вражає своєю різноманітністю триблочна системи вправ до кожного з етапів для набуття здобувачами вищої освіти знань і вмінь з образотворчої діяльності (малювання) в англomовному супроводі.

Заслуговують схвалення розроблені дослідницею матеріали інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої діяльності (малювання) й англійської мови як засобів здобуття художньо-графічних знань і вмінь на контурно-зображувальному, лінійно-зображувальному, об'ємно-зображувальному, предметно-композиційному та сюжетно-зображувальному етапах; навчальні матеріали для учителів із методики навчання образотворчої діяльності (малювання) учнів початкових класів англійською мовою.

Також викликає схвалення збагачення авторкою змісту фахових навчальних предметів: «Методика викладання іноземної мови», «Педагогіка та психологія початкової освіти», «Новітні освітні та цифрові технології», розробленні нового освітнього компоненту «Методика інтегрованого навчання освітньої та іншомовно-мовленнєвої діяльності».

Тут простежуються новаторські розробки дослідниці, які вирізняються оригінальністю, дієвістю і водночас високою результативністю.

У п'ятому розділі – «**Порівняльні результати сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови на констатувальному і прикінцевому етапах дослідження**» Ариною Леонівною науково виважено визначено критерії,

показники та рівні сформованості професійних компетентностей у майбутніх учителів початкових класів як структурних компонентів досліджуваної готовності; чітко представлено хід і результати дослідно-експериментальної роботи, подано аналіз результатів експерименту.

Дослідно-експериментальна апробація розробленої системи підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої та іншомовної мовленнєвої діяльності здійснювалася у 4 етапи в таких вузах, як: ДЗ ПНПУ імені К.Д. Ушинського, Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Криворізького державного педагогічного університету.

Так, на першому етапі перевірено сформованість *психологічної компетентності* майбутніх учителів початкових класів до навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови. У дослідженні взяли участь 174 здобувачі вищої освіти з п'яти педагогічних університетів України, яких навчали викладачі-психологи за офіційно затвердженими програмами. 154 (89%) здобувачів підтвердили психологічну готовність до роботи з молодшими школярами і були допущені до подальшого етапу.

На другому етапі перевірено сформованість *педагогічної компетентності* майбутніх учителів початкових класів до навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови у дидактичному аспекті. Результати показали, що 151 здобувач (98%) успішно засвоїли необхідні знання та продовжив участь в експерименті, тоді як 3 здобувачі (2%) через низький рівень підготовки вибули з дослідження.

На третьому етапі перевірено сформованість *іншомовно-мовленнєвої компетентності* у 151 здобувача з вищезазначених вишів України. Навчання проводили фахівці з англійської філології за офіційними програмами. Експеримент проходив у двох форматах: у ДЗ ПНПУ ім. К. Д. Ушинського 35 здобувачів навчалися під методичним наглядом для оцінки ефективності розробленої методики, тоді як у чотирьох інших вишах 116 здобувачів вищої освіти навчалися безпосередньо за надісланими матеріалами та методичними рекомендаціями, що дозволило оцінити технологічність методики. Результати підтвердили ефективність і технологічність методики підготовки майбутніх учителів.

На четвертому етапі перевіряли сформованість *художньо-образотворчої компетентності* 151 майбутнього учителя початкових класів із п'яти університетів України. Експеримент проходив у двох форматах: у ДЗ ПНПУ ім. К.Д. Ушинського (35 здобувачів) під методичним наглядом для оцінки ефективності методики – як формувальний етап експерименту та в інших чотирьох університетах (116 здобувачів) за надісланими матеріалами – як масове навчання лише на ґрунті надісланих навчальних матеріалів і методичних рекомендацій. Результати формувального етапу експерименту показали готовність всіх 35 здобувачів вищої освіти (100%) до навчання

образотворчої діяльності (малювання) англійською мовою.

Експериментальна апробація методики продовжилася перевіркою її реалізації в реальному навчальному процесі. До цього етапу залучили 35 здобувачів ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, які протягом навчального року працювали з 918 першокласниками шкіл Одеської та Миколаївської областей. Через складні умови воєнного стану здобувачі інших чотирьох університетів не брали участі в цьому експерименті.

Для спрощення умов перевірки результатів інтегрованого навчання учнів, Арина Леонівна здійснювала не в п'ять, а в три етапи, але які за своєю сутністю включали всі дії малювання і всі види англійського мовлення, що вивчалися.

Результати показали, що із 918 першокласників 12 шкіл Одеської та Миколаївської областей, яких навчали 36 майбутніх учителів ПНПУ імені К.Д.Ушинського: на першому етапі 892 учні успішно опанували лінійне зображення предметів, 876 – побутове та предметне мовлення; на другому етапі 852 учні освоїли об'ємне зображення предметів і композицій, 843 – побутове та предметне мовлення; на третьому етапі 824 учні успішно створювали сюжетні композиції, 815 – вільно використовували побутове та предметне мовлення.

Арина Леонівна справедливо зазначає, що таке інтегроване навчання значно розширило мовний запас учнів і тематику спілкування. В умовах зростаючої важливості володіння англійською мовою ця методика є не лише актуальною, а й ефективним способом досягнення реальних комунікативних умінь у цікавому та змістовому навчальному процесі.

Розділ містить детальний аналіз результатів педагогічного експерименту, який засвідчив, що в експериментальній групі відбулося значне зменшення здобувачів освіти на низькому та задовільному рівнях досліджуваної готовності, натомість їхня кількість на високому і достатньому рівнях значно зросла. У контрольній групі суттєвих позитивних змін не було виявлено. Отже, результати після проведеного експерименту є не випадковими, а їх достовірність підтверджена за допомогою критерію Стюдента (t-критерій) (двовибірковий t-критерій). Зауважимо, що всі кількісні результати дослідження статистично обчислені, їх достовірність не викликає сумніву.

Результати педагогічного експерименту супроводжуються матеріалом у графічному зображенні (таблиці та рисунки), які суттєво розширюють й унаочнюють змістове поле дисертаційної роботи.

Здобуті результати підтвердили висунуту гіпотезу дослідження та засвідчили ефективність розробленої експериментальної методики.

Загальні висновки логічно впливають зі змісту роботи та відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань. У роботі зроблені відповідні узагальнення, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практиками. Дисертанткою правильно подано список використаних джерел, який оформлений згідно вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні результати дослідження, його положення й висновки можуть бути використані в процесі підготовки здобувачів вищої освіти за першим

освітньо-професійним рівнем підготовки – «бакалавр» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка; для розроблення: навчальних програм з освітніх компонентів, що формують спеціальні компетентності; навчально-методичних посібників і рекомендацій для здобувачів освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта та викладачів; оновленні змісту освітніх компонентів і завдань педагогічної практики; у системі підвищення кваліфікації викладачів фахової передвищої та вищої освіти й учителів початкових класів.

Основний зміст і результати дисертації оприлюднено в 40 наукових праць, із них – 13 статей у фахових виданнях України (1 – у співавторстві), 1 монографія, 7 статей у журналах, що індексуються у міжнародній наукометричній базі Web of Science (5 – у співавторстві), 2 статті у науково-періодичних виданнях інших держав, 17 – апробаційного характеру.

Відповідність змісту реферату основним положенням дисертації. Дотримання академічної доброчесності. За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація і реферат відповідають чинним правилам і вимогам. Основні положення реферату й дисертації – ідентичні. Порушення академічної доброчесності у дисертації не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, відзначаючи теоретичну новизну та практичне значення запропонованої до захисту дисертації, висловимо зауваження та побажання:

1. В дисертації чітко прописані методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання (с. 52-60), лінгводидактичні принципи організації підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованої професійної діяльності (с. 100-106), педагогічні умови (с. 111-119). На нашу думку, логічно було б також узагальнено прописати і наукові підходи до підготовки майбутніх учителів початкових класів та їх вплив у контексті започаткованого дослідження, наприклад, розглянути такі підходи, як-от: аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, системний.

2. Авторка в своїй роботі дуже слушно проаналізувала дослідження українських вчених, які моделювали процес навчання освітніх компонентів молодших школярів, наприклад, інтегроване навчання образотворчого мистецтва і математики; образотворчого мистецтва і природознавства; інформатики і української мови, інформатики і читання, тощо. Схвалюючи здійснений авторкою компаративний аналіз цих робіт, зазначимо, що в контексті проблеми, що досліджується, доцільно було б розширити аналіз за рахунок зарубіжної освітньої практики щодо інтеграційних процесів у початковій освіті.

3. На с. 182-185 авторка описує інтегрований процес навчання фахових дисциплін (процесуальну інтеграцію) за методикою Р. Мартинової, яка також пропонувала інтеграцію професійних (предметних) та іншомовних мовленнєвих умінь та поетапне опрацювання матеріалу, що вивчається. На нашу думку, доцільно було б специфікувати своєрідність інтегрованого навчання в представленій роботі у порівнянні з інтегрованим процесом навчання двом різноплановим освітнім компонентам автора Р. Мартинової.

4. В роботі логічно представлена модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови. На нашу думку, доцільним було б при описі моделі окремим блоком зазначити інформацію про особливості організації самостійної роботи з підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання, що є особливо актуальним, враховуючи ситуацію з воєнним станом у нашій країні.

5. З огляду на практичну цінність дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне рекомендувати авторці підготувати та видати за матеріалами дисертаційної роботи навчально-методичний посібник для навчання майбутніх учителів початкових класів образотворчому мистецтву засобами англійської мови.

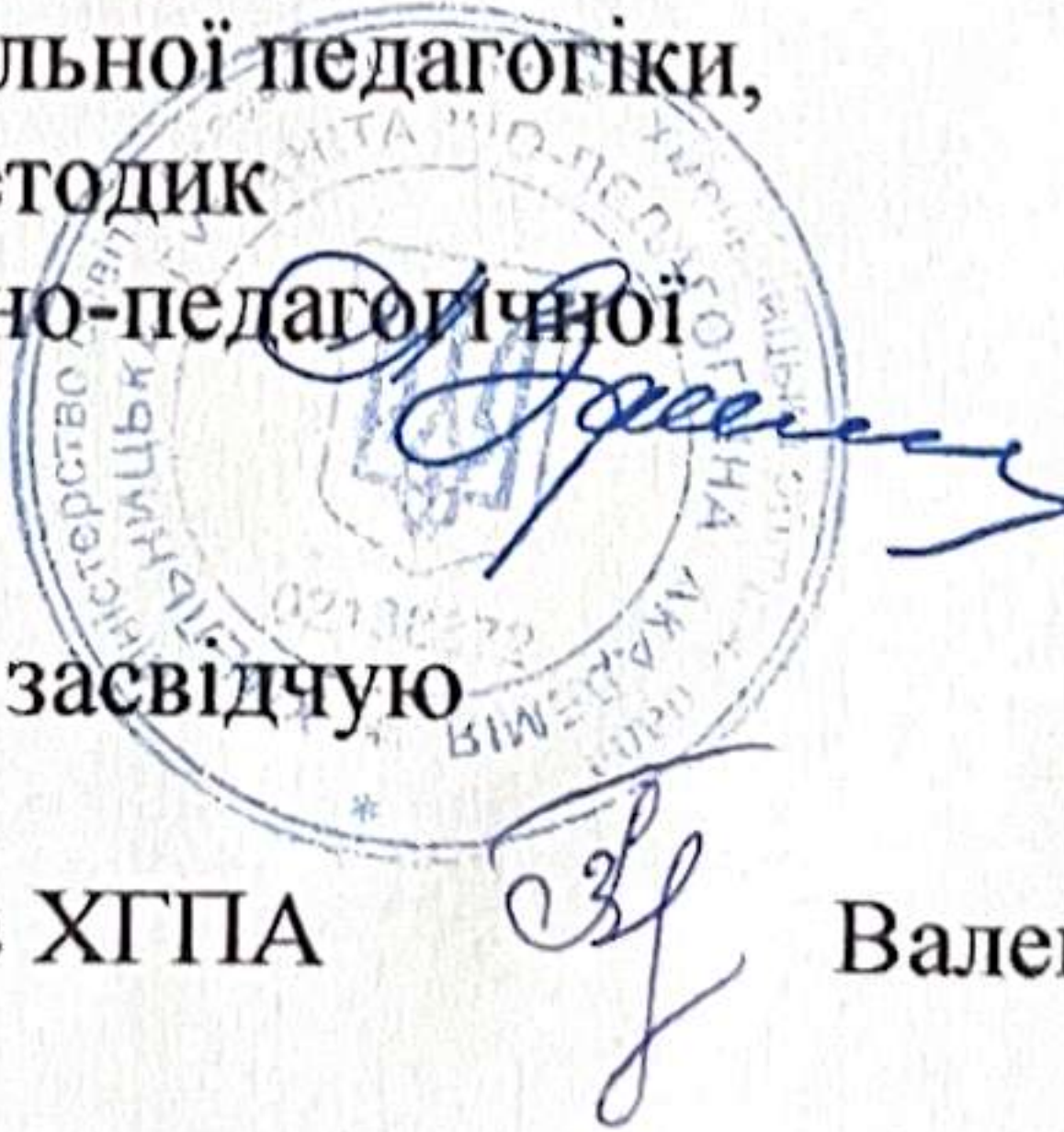
Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер й суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Фрумкіної Арини Леонівни, яка здійснена на високому науковому рівні, справляє гарне враження глибиною теоретичного аналізу і конкретністю методичних пропозицій та носить характер закінченого самостійного наукового дослідження.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук»

Дисертаційне дослідження Фрумкіної Арини Леонівни «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності (малювання) засобами англійської мови» є самостійною завершеною науковою працею, яка має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а її авторка **Фрумкіна Арина Леонівна** заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Лариса ЗДАНЕВИЧ

Підпис Лариси Зданевич засвідчую

Начальник відділу кадрів ХГПА

Валентина БАРАНОВСЬКА